

sopisje pa ni ostalo dolžno italijanskemu, marveč mu je povedalo, kar mu gre, ter reklo naravnost da mu nič ne veruje, omenjajoč dopisa italijanske vlade do svojega zastopnika v Sofiji na Bolgarskem, v katerem mu je bilo rečeno, da ni treba, da se nasproti Koburžanu tako rezervirano vede, ampak naj mu le odkrito kaže svoje vlade prijaznost in naklonjenost.

Carska obitelj ter grški kralj in kraljica so se odpeljali na Dansko.

Virtemberški kralj Karol je umrl te dni v Stuttgartu v 69. letu svoje dobe ter v 27. svojega vladanja, katero je dobil po svojem očetu Viljemu I. Oženjen je bil z rusko veliko kneginjo Olgo, s hčerjo rajnega cara Nikolaja. Bolehal je uže dalje časa ter prebil več let zaporedoma s svojo soproge zimo na jugu v Florenci ali pa na ligurskem obrežji. Lansko leto je pritislila k naduhi še druga težka bolezen, ki je pa zdaj provzročila smrt kraljevo. Kralj je bil jako dober in ljubezniv ter živel zelo skromno. Ljudstvo je ljubilo njega, a on ljudstvo. Otrok ni imel, zato mu bode pa naslednik njegov strijčnik, sin princa Friderika, ki je umrl leta 1870. Rodil se je 25. februarja 1848. l. Poročil se je uže v drugič ter ima iz prvega zakona le eno hčer, namreč princezino Pavlino. Virtemberško kraljestvo ima sicer svojo upravo in vojsko, ali spada kakor druga majhna [nemška kraljestva k nemškemu cesarstvu.

Francoski romarji so se v Rimu ponašali prelahkomiselno ter bi bili prav kmalu skupili kaj hudega. Obiskali so namreč tudi pantheon, to je kraj, kjer je položeno truplo pokojnega kralja Viktorja Emanuela. Tamkaj pa je vedno pripravljena knjiga, v katero zapíše lahko vsak obiskovalec svoje ime. Namesto svojega imena je zapisal neki Francoz: Živio papež. Straža, ki je to zapazila, očitala je dotičnikom to, na kar so se pa jako razžaljivo izrazili nekateri romarji o pokojnem kralji. Bliskoma se je raznesla novica po mestu, da so francoski romarji skrunili pokojnega kralja spomin. Nabrala se je takoj velika množice ljudstva, ki bi bilo v svoji razburjenosti Francoze gotovo naklestilo, da niso bili takoi došli vojaki in policija. Ljudstvo je hodilo po ulicah ter vpilo: Dol s Francozi — živio Viktor Emanuel. Do resnih pretefov sicer ni prišlo. Nekega Madjara so prav pošteno pretepli, ali ko so doznali, da je Madjar, smilil se jim je revež — ali prepozno. Zaprli so tri osebe, med njimi enega advokata in enega dijaka, pa so jih baje uže izpustili. Vsi listi, tudi oni, ki so Vatikanu prijazni, obsojaje odločno to nepremišljeno dejanje vročekrvnih romarjev.

Irska. — Znani vodja irske stranke Parnell je umrl dne 6. t. m. v Brightonu. Zvezda Parnellova je zadnji čas [otemnela zaradi nekaterih ne baš lepih dejanj — posledic človeške strasti. Morebiti bode Irski njegova smrt v srečo, kajti ž njim bo morebiti nehal tudi strankarski prepir, kateri bi uničil pridobitve dolgotrajnih hudih in mučnih naporov v kratkem času.

Kitajska vlada se je vendar le ustrašila pomorske demonstracije Nemške, Francoske in Angleške ter začela baje postopati z vso ostrostjo proti preganjalcem kristijanov ter uže odstavila več mandarinov.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

237.

Gutenbergova druga Fust in Schöffer. Tiskarski pomočniki se razkropé po svetu.

(Konec.)

Povrnimo se k našemu Gutenbergu. V Mogunci je takrat bil dr. Humery, sindik mestni, človek ugleden, učen, bogat. K njemu se je Gutenberg zatekel, in Humery mu je res posodil potrebnih novcev, da je mogel novo tiskarno ustrojiti. No za to je bilo treba dosti časa, ker je moral izumilec s svojima rokama vse delati. Prešlo je torej šest let, predno je prvo delo v Gutenbergovi tiskarni ugledalo beli dan. To delo je latinska gramatika in besednjak, ima 374 listov in folio in natisneno je bilo 1460. l. Drugo delo te tiskarne ni prišlo do nas, ali ve se, da je Gutenberg tiskal do 1465. l. sam, a ko ga je tega leta knez-izbornik Nasavski Adolf imenoval za svojega dvorjana, dal je tiskarno svojo v najem rojaku Bechtermünzu, najemnino pa je dobival Humery na račun Gutenbergovega dolga. Za Gutenbergga se ve, da je v tej novi časti umrl s početka 1468. l.

Fust in Schöffer sta napredovala tudi brez Gutenbergga v svoji umetnosti tako uspešno, da sta uže čez poldrugo leto po ločitvi od Gutenbergga dala na svetlo mojstersko delo, kateremu se vsak tudi danes čudi. To delo je latinski „psalterium“ na 175 listih. Sedem od-tiskov tega dela hranijo po knjižnicah kot izredno dragocenost. Fust in Schöffer sta veliko zaslužila s tiskanjem, ker so bile vse knjige latinske in lepše od vsakega rokopisa. Šle so po vsem svetu, in v samem Parizu sta imela posebno založnico svojih knjig. No 1462. l. je zadela velika nesreča njeno tiskarno. Nadškofija Mogunška je bila podeljena Adolfu Nasavskemu. Ker pa so se Mogunčani upirali temu odloku, navalil je Adolf nenadoma z vojno na mesto, osvojil je s silo, opustošil, pobil ali pregnal cvet Mogunškega meščanstva, in tako je to popreje tako cvetoče mesto do celega propalo. Pri tej priliki je zgorela tiskarna Fustova in Schöfferova, a Gutenbergova je za dolgo ustavila svoje delo, najbrže zato, ker so se njeni delavci razkropili po svetu. Fust in Schöffer sta obnovila tiskarno, ki je potem še do sto let delala in do 350 del natisnila.

Razdejanje Mogunca je raztrgalo zagrinjalo, s katerim je bila zagrnena tajnost tiskarstva. Vsi pomočniki Gutenbergovi in Fustovi morali so se, predno so bi

najeti, zakleti, da ne bodo nobenemu pokazali tajnosti tiskarstva in da ne bodo zapustili svojih gospodarjev. Ali strahote, ktere so Mogunec zadele, prisilile so jih, da so pobegnili, kamor so vedeli in znali. Večinoma so jo krenili na jug, kjer so po nemških mestih Avgsburgu (1468. l.), Strasburgu (1460. l.), Kolinu (1462. l.), itd. nove tiskarne ustrojili. Nekateri so jo pobrali na Italijansko in so v Subiaku (1465. l.), v Rimu, v Benetkah in v Milanu prve tiskarne postavili. Izvestno je, da so tudi v Pariz 1470. l. došli Fustovi pomočniki. V obče se mora človek čuditi brzini, s katero se je ta povsem nova umetelnost po Evropi razširila. Kakor smo videli, bila je prva tiskarna ustrojena v Mogunci 1450. l. a do konca tega stoletja, torej v petdesetih letih, ustrojilo se je po raznih zemljah čez 1000 tiskaren. Nobeden izum se ni tako brzo razprostranil. To velja še posebno za Italijansko, zlasti za Benetke, kamor sta to umetelnost prinesla 1469. l. Janez von Speyern in Nikolaj Jenson. Prvi je umrl takoj naslednje leto, drugi pa je bil jako večš graver ali vrezovalec, in tako so izdelki Beneških tiskaren kmalu zasloveli. Po njegovi smrti 1482. l. je dobil njegovo tiskarno Andrej Thoresanus de Asola, po njem pa Aldus Pius Manutius, najslavnejši tiskar tistega časa, ki se je vrlo mnogo trudil za lepoto črk in tiska. Zato ona velika cena „aldinskim tiskovinam,“ katero imajo do danes po knjižnicah. Nemci so tiskali zgol bogoslovna in slovniška dela, Aldini pa grške in latinske klasike, in njih dela se odlikujejo še dandanes ne samo po lepoti, temveč tudi po osobiti natančnosti.

239.

Tiskarstvo na Češkem.

Kako se je tiskarstvo po svetu širilo, tega ne bomo razpravljali, pogledimo samo, kako se je udomačilo po slovanskih zemljah. K Čehom, ki so sosedje Nemcem, doselilo se je tiskarstvo najpreje. Oni imajo celo starih prič, da je ta umetelnost pognala v njih domovini. Toma Mitis, profesor na Praškem vseučilišču v petnajstem stoletju, pripoveda, da mu je to povedal Martin Kuthen, ki je živel v prvi polovici istega stoletja. Jezuvit Janez Kořinek pa piše v svojih letopisih češkega mesta Kutne Gore naravnost to le: „Čehi menijo, da se je Janez Faust (Fust) porodil v Kutni Gori, a slučajno prišel v Strasburg, kjer je izumil tiskarstvo, in potem je to koristno umetelnost objavil v Mogunci. In da reši čast svoje domovine, klical se je in podpisaval namesto Janez Fust „Janez Kuttenger, to je Kutnogorec, ker se Kutna Gora zove nemški „Kuttenger“. Ta podobnost imen Gutenberg in Kuttenger je dala bržkone povod tej pripovedki, katera se je v našem času pomladila, ali se protivi dokazom nemške povesti, pa tudi češke. Bohuslav iz Hassensteina, ki je bil vrstnik Gutenbergov, ne omenja niti z besedico te pripovedke, dasi je poznal in vrlo hvalil tiskarstvo.

Ni sumnje, da je tiskarstvo zgodaj dospelo na Češko, in to v Kutno goro, kjer je uže okoli 1489. l. Martin s

Tišova natisnil več čeških knjig. Nekateri češki pisatelji dokazujejo, da je prva češka knjiga bila tiskana 1468. l., torej še za Gutenberga in Fusta. Vsakako je uže 1476. l. bila tiskarna v Plznu, in je ondi bilo natisneno delo „Statuta provincialia Ernesti“; knjiga ima 60 listov v mali četvrtki. Črke so podobne črkam čeških rokopisov takrat pisanih, ker so prvi tiskarji, da ugodé deželi, kjer so se nastanili, svoje črke navadno prilavali ondišnjim rokopisom. Eden odtisek te knjige ima cesarska knjižnica na Dunaji. Ne ve se za več knjig iz te Plzenske tiskarne. Morda se je preselila v Prago.

V tej dobi se je češki jezik lepo razvijal, in mnogo se je pisalo češki. Videti je, da je prva češka tiskovina bila zbornični odlok z leta 1473., a druga z leta 1483. Prva češka knjiga, tiskana mej 1478. in 1487. l., bila je „Trojanska historia Kvida s Kolumna“. Početkom šestnajstega stoletja so tiskali Čehi svoja dela večinoma v Norimberku in v Benetkah, najbrže zato, ker so ondotne tiskarne boljše bile urejene od čeških in njih izdelki lepši. Trije Praški meščani so dali 1506. l. v Benetkah ob svojih stroških natisniti češki prevod sv. pisma. Prva češka biblija pa je bila tiskana v Pragi uže 1488. l.

Mnogo so se trudili za tiskanje čeških knjig o početku šestnajstega stoletja tako zvan „češki bratje“. Ali najslavnejši tiskar tega stoletja je bil Adam iz Veleslavina, por. 1546. l. v Veleslavinu. Ko je izvršil vse šole in dosegel bakalaureat, postal je profesor na Praškem vseučilišču. Leta 1576. se je oženil in pustil učiteljsko stolico pa se posvetil tiskarstvu, ker je njegov tast Jurij Melantrich iz Aventina imel vrlo dobro urejeno tiskarno v Pragi. S pridnostjo našega Adama se je ta tiskarna kmalu razvila tako, da je bil njen gospodar zaradi množine krasnih del, katera je natisnil, zvan „Architypographus Pragensis“. Do 30 let je vodil Adam svojo tiskarno v korist in slavo svoje domovine. Rekel je več potov, da hoče rajši vse svoje imetje žrtvovati, nego da bi nehal delati za svojo domovino. Njegov trud je obrodil res tudi premnogo sadu. On je s tolikimi krasnimi in izvrstnimi deli obogatil češko knjigo in tako povzdignil češki jezik, da se njegova doba do danes zove in smatra „zlatim vekom češke proze“. In vsa domovina je priznavala njegove velike zasluge, zato mu je češki zbor 1585. l. podelil češko plemstvo s pridevkom „z Veleslavina“. Njegova dela bodo vedno uzor krasne in čiste češčine, s katere naj bi se tudi današnji naraščaj učil. Blagodejno njegovo delovanje je pretrgala nagla smrt, umrl je 1599. l. za kugo v veliko žalost češkega naroda. Kako se je širilo tiskarstvo in ž njim knjiga in prosveta, spoznavamo s tega, da je v sedemnajstem stoletju bilo na Češkem 122 tiskaren. In bilo bi jih gotovo še več, da ni narod češki 1620. l. pal in bil pobit pod Belo Goro, in je potem nastalo izredno preganjanje češke knjige.

S preporodom češkega naroda se je povzdignilo tudi tiskarstvo, zlasti v Pragi, na visoko stopnjo. Ali

dandanes ni v vsej Češki še polovico toliko tiskaren, kolikor jih je bilo v sodemnajstem stoletju.

(Dalje prihodnjič.)

Predlogi in resolucije, ki so bile vzprejete pri zadnji učiteljski konferenciji v Ljubljani.

(Dalje.)

12. Deželna učiteljska konferencija skleni na višem mestu prositi, da se šolsko leto po vseh šolah skrči na deset mesecev in počitnice naj trajajo dva meseca. Dostavljeno je bilo še tej resoluciji, da se učiteljem, ki poučujejo čez postavno število otrok, pripozna primerna nagrada.

13. Predloži naj se prošnja visoki c. kr. vladi za načrt zakona, po katerem bi se izpremenil občinski red z dne 17. februarja 1866. l. toliko, da bi imeli vsi nadučitelji, učitelji in učiteljice volilno pravico, kakor jo imajo na Štajerskem celo podučitelji.

14. Na odločilnih mestih je izprositi, da dobodo učitelji z meščansko skušnjo osebno doklado.

15. a) Učni načrt za učiteljišče naj se pregleda in popravi, osobito naj se večja važnost poklada na kmetijski pouk in praktično uravna, da bodo gojenci lahko vstopili v kako višo kmetijsko šolo. Dunajski učitelji so sicer sklenili — menda iz lokalnih ozirrov —, da se kmetijski nauk na učiteljišči omeji, a na Kranjskem bi bilo koristno, da se ta pouk bolj razširi.

b) Na učiteljišči naj se osnuje nekak tečaj, v katerem bi se pripravniki vadili v fizikalnih poskusih in priučili izdelavati priprave za nauk v naravoslovju.

Pri teh predlogih se je vnela obširna debata in sta bila naposled odklonjena.

16. Vsaka šola imej potrebna učila, kakor to učni red veleva. Sicer je deželni šolski svet leta 1874. odredil, kaj mora vsaka šola neizogibno imeti za uspešno poučevanje; to pa ne zadosuje, kar potrjuje ministerski razpis iz leta 1876. Zato se priporoča: Slavni deželni šolski svet naj a) izda potreben opis učil vsaki šoli potrebnih, b) naj ukaže, da krajni šolski sveti postavijo za učila primerno vsoto v vsakoletni proračun za stvarne šolske potrebščine.

Razne reči.

— Cesarjev god se je slovesno praznoval v Ljubljani dne 4. t. m. Ob 10. uri je daroval prevzvišeni gospod knezoškof v stolni cerkvi slovesno sv. mašo, katere so se udeležili vsi načelniki tukajšnjih civilnih oblastev z mnogimi uradniki. Ob 9. uri je bila v uršulinski cerkvi vojaška sv. maša, katere sta se udeležila generala s častniki. Ljubljanski veteranski kor se je pa udeležil sv. maše v sv. Petra cerkvi, kamor in od koder ga je spremljala Domžalska godba.

— Dne 1. t. m. se je odpeljal cesar iz Prage v Liberce, da obiše mesto ter si ogleda ondctne tovarne. Med potjo se je ustavil na štirih krajih, povsod slovesno pričakovan in navdušeno pozdravljan. Sploh se je zbiralo ljudstvo med celo potjo ob železnični progi v velikih trumah, da vidi in pozdravi preljubljenega vladarja. Zato je pa vozil dvorni vlak bolj počasi nego navadno. Nobenemu pa se ni niti sanjalo, da se bode pripetilo, kar se je žali Bog zgodilo ter užalilo vse narode širnega cesarstva, ki so spremljali cesarja v duhu na njegovem potovanju ter se veselili nad veličastnim vzprejemom, katerega mu je priredilo glavno mesto kraljestva Češkega, zlata Praga, veselilo tem bolj, ker je bila preljubljenemu vladarju prilika dana, prepričati se, da mu je Češki narod udan in zvest ter da so prihajala vsa sumničenja nekaterih židovskih listov le od nekake zavidnosti in škodoželjnosti. Pri Rosenthalu namreč, zadnji postaji pred Libercami, postavila je nečloveška zlobna roka pod most nedaleč od postaje, preko katerega pelje železnica, dve bombi, ki sta se razpočili malo pred prihodom dvornega vlaka ter zelo poškodovali most, a vendar ne toliko, da ne bi bil v kratkem času toliko popravljen, da se je dvorni vlak brez strahu po njem peljal. Brzjav je raznesel ta dogodek, ki je hvala Bogu ostal brez vsake zle posledice, po celem svetu bliskoma, in vse časopisje se je ž njim bavilo. Ali nesramnež ostane le nesramnež. Akopram se je to dogodilo na nemških tleh sredi nemškega prebivalstva, akopram je vladal v Pragi za cesarjevega bivanja vzgleden red, čemur se je čudil sam presvetli cesar, akoravno je bil cesar na Čeških tleh v Pragi s takim zanosom in navdušenjem vzprejet, da so bili celo nasprotniki češkega naroda presenečeni, — vendar je bil list Plenerjeve stranke prvi, ki je ugibal, kje bi bilo iskati zločincev, ter je, če tudi le od daleč, pa vendar le rekel, da ni nemogoče, da bi ne bili zločinci češki šovinisti, ki so hoteli preprečiti cesarjev приход v Liberce. Ta list, ki se zove „Neue Freie Presse“, sklicuje se sicer na madjarske liste, ker si je svoje nesramnosti uže toliko v svesti, da se sramuje sam sebe. Mi v resnici nimamo najmanjšega povoda, da bi sumili, da so Nemci storili to, kar bi rad židovski list zapisal na rovaš Čehom, to pa uže danes izpovedamo, da bi tudi tedaj, ako bi bil ta nesrečnež v istini Nemeč, nikdar ne sodili Nemcev sploh. Pa pustimo ta žalostna razmotrivanja ter povejmo našim čitateljem, da se mnogo govori o nekem znanem socialistu, ki se je zadnje dni baje po tamošnji okolici klatil še z drugimi pajdaši ter čuje na ime dr. Adler. Gotovega pa ni še nič. Cesar se je seveda vse eno peljal v Liberce, kjer je bil izvenredno navdušeno vzprejet ter si ogledal tam znamenitnejša industrijska podjetja. Zvečer se je vrnil v Prago ter se drugi dan ravno tako navdušeno pozdravljan pri odhodu kakor pri dohodu odpeljal na Dunaj, kamor je došel zvečer okolo 11. ure ter se podal v Schönbrunn. Ulice, po katerih se je cesar na Dunaji vozil, bile so razsvetljene, ter nebrojna množica ga je čakala, da je pokazala neizrecno veselje nad